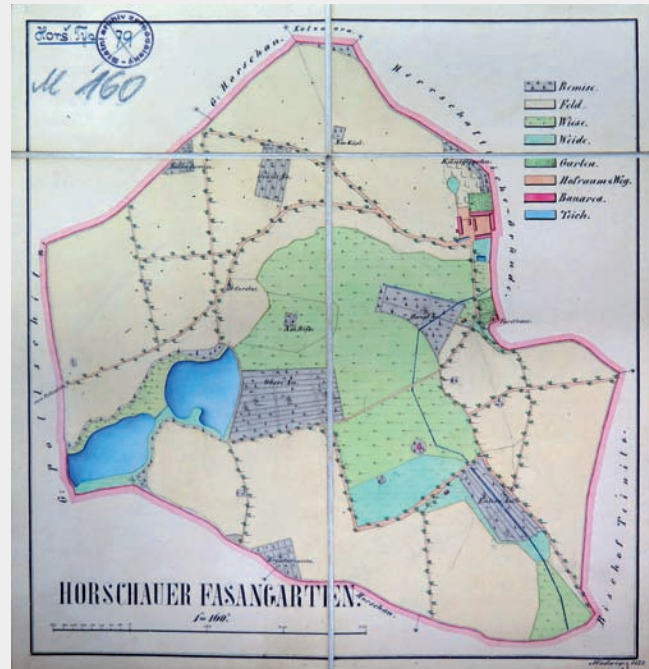

po stranách jednoduchými pilíři. V ohradní zdi jsou také dochovány klenuté prostupy pro regulaci vody v oboře. Ohradní zeď vymezuje Horšovskou oboru po celém obvodu v délce přibližně osmi kilometrů. Horšovská obecní kronika připomíná pomístní jména částí: *Velký kus u Roudnické brány, Velký kus u Polžické brány a U Mašovické brány*.

Horšovská obora – bažantnice. Autor plánu: Hadwiger, 1872.

kus u Roudnické brány, Velký kus u Polžické brány a U Mašovické brány. Souvislé ohrazení areálu obory je v centru Horšova napojeno na ohradní zeď kostela Věch svatých a dále probíhá v zadní linii usedlostí jižně od kostela. Celý komplex tohoto unikátně dochovaného loveckého zařízení dokresluje síť zaniklých cest, které jsou zřetelné v dosud existujících dubových alejích. Z hlediska flóry jsou nejvýznamnější listnaté stromy, zejména lípa, dub, topol, jasan, jírovec, habr, olše a vrba, na jejichž výskyt se váže řada živočichů.

Obora dnes

Vlastníkem Horšovské obory je dnes Plzeňský kraj. Oboru spravuje Školní statek Horšovský Týn – Horšov s.r.o. Honitbu si pronajaly Lesy České republiky. Oboru užívají nejen myslivci, ale i veřejnost. Po myslivecké stránce není obora samostatně využívána a je součástí uznané vlastní bažantnice o celkové výměře 1 807 ha, přecházející volně do otevřené krajiny mimo prostor obory. Pro laické návštěvníky byla v oboře zřízena naučná stezka *Horšovskou oborou*. Vlastník obory do budoucna plánuje revitalizaci unikátního ohrazení, soustavy rybníků s přírodními kanály nebo nové výsadby.

The hunting park of Horšov

The hunting park of Horšov is situated to the west of the town and castle of Horšovský Týn in the area amidst the villages of Polžice, Horšov and Nová Ves (currently part of Horšovský Týn). This hunting park ranks among the most ancient hunting facilities in western Bohemia and covers the area of 374 hectares. From the late Middle Ages onward, the domain of Horšovský Týn was successively held by three aristocratic families. Following the Hussite wars, it was owned by the squires of Ronšperk; from 1539 to the confiscation in the wake of the Battle of White Mountain in 1620 it belonged to the Lobkowitz family; between 1622 and 1945 to the Trauttmansdorff family. The hunting park was probably founded by Vilém the Elder Popel of Lobkowitz (1567-1626) in 1593. According to the most ancient iconographic sources dating back to 1764-1768, the preserve included a system of at least four ponds fed by means of a ditch led

out of the Radbuza river. In the first half of the 18th century, however, the Trauttmansdorffs decisively intervened in the development of the hunting park, ushering in then fashionable features to its layout. In 1744, Franz Norbert Count Trauttmansdorff-Weinsberg (1705-1786) ordered the alteration of the largest pond. On its artificial islet he founded an octagonal brick construction (the so-called gloriette or hunting pavilion). The gloriette was given the name of Annaburg in honour of Franz Norbert's second wife Marie Anna (1806-1885) and served as a meeting place of hunts or a place of rest. Carried out in 1786, the subsequent adjustments to the hunting park resulted in draining the other local ponds. From the islet with the gloriette, tree-lined avenues fanned out. The surface of the hunting park was composed by separated small clusters of trees and shrubs, matched up with fields and meadows. The hunting park is spread on a plain surface, interwoven with a net of waterways (including two large ponds), connected through artificial troughs regulating the water system of the whole estate. The boundaries of the former hunting park have to date been delimited by a well-maintained stone wall with historic gates.

Das Wildgehege Horšov

Das Wildgehege Horšov befindet sich westlich von der Stadt und Schlossanlage Horšovský Týn auf dem von den Dörfern Polžice, Horšov und Nová Ves (z. Z. Bestandteil von Horšovský Týn) begrenzten Gebiet. Das Wildgehege gehört zu den ältesten Jagdanlagen in der westböhmisches Region und erstreckt sich auf der Fläche von 374 ha. Seit dem späten Mittelalter wurde das Herrngut Horšovský Týn allmählich von drei adeligen Geschlechtern gehalten. Nach den Hussitenkriegen gehörte es den Herren von Ronšperk, von 1539 bis zur Konfiszierung infolge der Schlacht am Weißen Berg 1620 der Familie Lobkowitz und zwischen 1622 und 1945 dem Geschlecht Trauttmansdorff. Angelegt wurde das Wildgehege wahrscheinlich von Vilém dem Älteren Popel von Lobkowitz (1567-1626) im Jahre 1593. Den ältesten ikonographischen Urkunden aus den Jahren 1764-1768 zufolge befand sich im Gehege ein System von mindestens vier Teichen, die mittels einer aus dem Fluss Radbuza geführten

Horšovská obora – bažantnice. Autor plánu: Bittner, 1899.

künstlichen Rinne gespeist wurden. In der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts griffen allerdings die Trauttmansdorffs schlagartig in die Entwicklung des Wildgeheges ein, weil sie in seine Anordnung damals moderegerechte Komponenten einführten. Franz Norbert Graf Trauttmansdorff-Weinsberg (1705-1786) ordnete 1744 den Umbau des größten Teiches an. Auf der dortigen kleinen künstlichen Insel

gründete er eine achteckige gemauerte Anlage (sog. Gloriette oder Jagdpavillon). Die Gloriette wurde Annaburg genannt, zu Ehren der zweiten Gattin von Franz Norbert, Marie Anne (1806-1885), und diente als eine Sammelstelle bei Jagdpartien oder als ein Ruheplatz. Die im Jahre 1786 durchgeführten nachfolgenden Anpassungen des Wildgeheges führten zur Trockenlegung der anderen dortigen Teiche. Von der kleinen Insel mit der Gloriette liefen fächerförmig angelegte Baumreihen aus. Die Fläche des Wildgeheges bestand aus kleinen Gehölzgruppen (Remisen), die im Einklang mit Feldern und Wiesen gestaltet waren. Das Wildgehege erstreckt sich auf einem flachen Gelände, das mehrere Wasserwege mit zwei großen Teichen durchziehen, die miteinander durch künstliche Rinnen verbunden

Horšovská obora – bažantnice. Plán z roku 1910.

sind, welche das Wassersystem des ganzen Geheges regulieren. Den Umfang des ehemaligen Wildgeheges grenzt eine gut erhaltene Steinmauer mit historischen Toren ab.

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVÍŠTĚ
V PLZNI

HORŠOVSKÁ OBORA Kulturní památka

V roce 2018 vydal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, Prešovská 7, 306 37 Plzeň. 1. vydání.
Edice *Památky západních Čech*. Populárně naučná řada, sv. 8.
Autor: David Tuma
Fotografie: David Tuma, Radovan Kodera, a z archivů
Překlady: Karel Matásek

© Národní památkový ústav, 2018
ISBN 978-80-85035-51-3
Grafická úprava a tisk: TISKÁRNA BÍLÝ SLON s.r.o., Škroupova 11, 301 00 Plzeň.
Neprodejné

HORŠOVSKÁ OBORA

Kulturní památka

Horšovská obora se nachází západně od města a zámku Horšovský Týn a vymezují ji obce Polžice, Horšov a Nová Ves (dnes součást města Horšovský Týn). Obora byla prohlášena roku 2009 společně s poplužním dvorem, loveckým pavilonem *Annaburg* a s venkovskou usedlostí čp. 2 kulturní památkou, která je evidována v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky pod názvem *Obora horšovská s poplužním dvorem a dalšími stavbami*.

Horšovská obora, úsek kamenné zdi ohrazení u Nové Vsi. Dnes součást města Horšovský Týn.

Horšovská obora se řadí mezi nejstarší lovecká zařízení západočeského regionu. Rozkládá se na ploše 374 ha a k jejímu založení došlo pravděpodobně v roce 1593. Horšovskotýnské panství držely od pozdního středověku tři šlechtické rody. Po husitských válkách bylo majetkem pánů z Ronšperka, od roku 1539 do roku 1622 Lobkoviců, a v letech 1623 až 1945 Trauttmansdorffů. Oboru založil pravděpodobně Vilém starší Popel z Lobkovic (1567–1626) v močalovitém přírodním prostředí, příhodném pro chov populací bažantů, koroptví i křepelek. Podle historiků Augusta Sedláčka (1843–1926) a Františka Alexandra Hebera (1815–1849) posloužily k výstavbě kamenné zdi zbytky zaniklé horšovské tvrze nebo spíše biskupského dvorce, který stál v sousedství horšovského kostela Všech svatých. Přestože

Horšovská obora, západní brána u Polžic.

písemný pramen k založení obory nebyl objeven, Horšovská obora prokazatelně existovala roku 1602; tehdy nový horšovský duchovní při sepisování desátků ze vsí neopomněl zmínit ani vrchnostenskou oboru. Později ji ve své vlastivědné encyklopedii uvedl také jezuita Bo-

Titulní strana:

Veduta města Horšovský Týn, výřez s Horšovskou oborou a glorietem Annaburg. 2. polovina 18. století.

huslav Balbín (1621–1688), který ke zmínce připojil poznámku, že šlechtické obory v Horšovském Týně se snažily vyrovnat císařským oborám.

Lovecký pavilon Annaburg

Nejstarším kartografickým pramenem zatím zůstává první vojenské mapování, pocházející z let 1764–1768, které zobrazilo v oboře soustavu nejméně čtyř velkých chovných rybníků napájených umělým kanálem z řeky Radbuzy. Pod hrází největšího rybníka stál seník a z hráze odbočovala úzká cesta pro koňský povoz po náspu vedoucí na střed ostrůvku. Když se přestal chov ryb v oboře vyplácet, František Norbert hrabě Trauttmansdorff-Weinsberg (1705–1786) nařídil v roce 1744 přestavbu největšího rybníka. Na umělém ostrůvku založil osmibokou zděnou stavbu (tzv. gloriét nebo lovecký pavilon) o jedné centrální místnosti, krytou mansardovou jehlancovou střechou s dřevěnou čtyřbokou lucernou. Gloriét dostal jméno *Annaburg* na počest druhé manželky Františka Norberta, Marie Anny (1723–1815) a sloužil jako shromaždiště při lovech nebo jako místo k odpočinku. Obvodové zdi gloriету člení pilastry, přičemž ve čtyřech stěnách jsou umístěny obdélné vstupy a zbývající stěny prostupují okna. Fasády horizontálně zakončuje korunní římsa. V interiéru stavby se částečně dochovala rokoková dekorace stěn – původní členění s pilastry na nízkém soklu a s iluzivní výzdobou hlavic. Strop zde není dochován a průhled z interiéru je otevřen přímo do krovu, avšak nebylo tomu vždy.

V roce 1945 gloriét přestal sloužit svému účelu a jeho stav se po absenci údržby zhoršoval. Nejprve došlo ke zborcení střešní konstrukce se stropem, čímž se stavba ocitla v havarijním stavu. Zásluhou správy nedalekého horšovského statku ve spolupráci se Střední odbornou školou a Středním odborným učilištěm Horšovský Týn se podařilo roku 2009 *Annaburg* obnovit.

Horšovská obora, gloriét Annaburg.

Vývoj obory od 2. poloviny 18. století

V období po výstavbě *Annaburgu* byla obora upravena v parkovém stylu, ale nadále sloužila k chovu srnčí zvěře, zejména dovezeného sibiřského srnce, dále bažantů, zajíců a koroptví a zahrnovala nedaleký poplužní dvůr. Z této doby pochází zajímavý ikonografický pramen k oboře, veduta města Horšovský Týn. Veduta zobrazuje *Annaburg* a rybník kolem gloriету ve 2. polovině 18. století. Trauttmansdorffové tehdy razantně zasáhli do vývoje obory, jelikož do její kompozice vnesli módní prvky. Rybník kolem gloriету postupně vyschl a z ostrůvku se stalo mírné návrší v jinak rovinatém terénu. Následné stavební úpravy obory provedené roku 1786 vedly k vysušení dalších oborních rybníků i menších rybníků pro výtěr ryb (dodnes se dochovaly pouze dva). Od ostrůvku s glorietem vyběhala vějířovitě vysázená dubová stromořadí a výsadbu doplnily aleje lip i ovocných stromů – především jabloní. Na ostrůvek navazovaly drobné remízy

prostřídané poli a loukami. V této době přibývá množství pořizovaných písemných, ikonografických i kartografických pramenů, které mnohdy rozporují název obora, a lovecké zařízení nazývají bažantnicí. Například topografie území vydaná roku 1789 uvádí mimo jiné i fakt, že oplocení obory mělo výšku pět loktů (tedy necelé tři metry). Lovecké zařízení u Horšova zde není nazýváno oborou, ale velkou bažantnicí, zaujímající pouze západní část území s ročními výkazy kolem 400 bažantů, 200 koroptví a 420 zajíců. Na zbylé ploše se kromě rybníků nacházela i pole s loukami, jež se využívaly jako pastviny pro panské koně a švýcarský ušlechtilý skot. Mladší kartografické prameny, například mapa stabilního katastru z roku 1838, připomíná u Horšova oboru s poplužním dvorem a oboru nazývá „Horšovskou zahradou“; v 80. letech 19. století totiž byla kolem gloriету založena dokonce květinová zahrádka. Na druhém vojenském mapování (1845–1846) nese obora název *Fasanengarten* (tedy bažantnice), a nechybí zde ani vyobrazení obydlí správce bažantnice. Správce bydlel mimo ohrazenou plochu obory, při silnici z Horšovského Týna do Polžic. Budova dodnes stojí a byla adaptována ve 2. polovině 20. století na dětský domov. Jedná se o reprezentativní patrovou stavbu s mansardovou střechou (čp. 1 v Nové Vsi).

Horšovská obora, krmení bažantů. Archivní snímek (S. Mareš krmící mladé bažanty, 1964).

Významné hony na horšovskotýnském panství

Nejen Horšovská obora, ale celé panství bylo až do 1. světové války proslulé bohatstvím zvěře. Podle dochovaných písemných pramenů se nacházelo ještě za 1. světové války v oblasti Horšovského Týna pět obor o celkové výměře 3 473 ha s tisícem kusů spárkaté zvěře (jelení, daňci a srnčí). Na panské hony se sem sjížděla řada významných hostů. V letech 1904–1908 zavítal do obory čtyřikrát anglický král Eduard VII. (1841–1910), který do Horšovského Týna jezdil automobilem z nedalekých Mariánských Lázní, kde se léčil. Při své poslední návštěvě 2. září 1908 zastřelil na vrchu *Hubený* (458 m n. m.) deset zajíců, 112 bažantů a 377 koroptví. Dalším hostem panství byl portugalský princ Miguel de Braganza (1853–1927) nebo František Ferdinand d’Este (1863–1914), který kočárem vjel do Horšovské obory a v jediný den střelil sedm srnců, následně pokračoval do druhé z trauttmansdorffských obor u obce Podražnice. Obliba honů zde byla na místě. Vždyť knížeti Karlu Johannovi von Trauttmansdorff-Weinsberg (1845–1921) patřilo na Horšovskotýnsku 6 698,72 ha lesů. Pronajímal si také obecní honitby, takže panské hony se mohly konat na celém panství. Kníže se stal nejlepším střelcem v Rakousko-Uhersku a získal čestný titul nejvyššího střelmistra. Lovecké vášni propadl již v dětských letech a tato vášeň se časem změnila v posedlost. V letech 1853–1920 si pečlivě vedl deník, kam zaznamenával střelecké úspěchy. Osobního loveckého rekordu dosáhl roku 1875 na jičínském panství, kde ulovil celkem 785 kusů zvěře. Roku 1885 na horšovskotýnském panství u obce Polžice zaznamenal do deníku druhý rekord: 741 kusů ulovené zvěře. Cel-

kem do deníku zapsal 299 612 kusů ulovené zvěře (z výčtu uvedme například jeleny, daňky, divočáky, zajíce, koroptve, králíky, lišky, kuny, hranostaje, jestřáby, vrány, srnce, sluky, kachny, křepelky, daňky, kamzíky, muflony atd.).

Horšovskotýnské panství zahrnovalo celý komplex loveckých zařízení, například již uvedenou oboru *Podražnice*, založenou patrně společně s Horšovskou oborou. Po 2. světové válce přešla Podražnická obora do majetku státu a správy státních lesů. V roce 1993 se správcem stal státní podnik Lesy České republiky. Obora dnes slouží k chovu divočáků, jelení zvěře včetně jelenů sika Dybowského. Současná výměra činí 184 ha. Ohrazení se táhne v délce čtyř kilometrů a tvoří ho zděné sloupky s výplní ze smrkových řošen (ráhen). Do obory se vchází třemi dochovanými historickými branami, které svojí konstrukcí nápadně připomínají brány Horšovské obory. Z lesního společenstva dominuje dub a jehličnany. Zpevněné cesty lemují aleje listnáčů, převážně jírovců. Terén je poměrně členitý, tvořený náhorní plošinou s navazujícími svahy a skalními výchozy. Západní část obory vede naopak údolím potoka, který ji rozděluje na území s loukami a lesními porosty.

Vymezení a popis obory

Horšovská obora tedy nesloužila k chovům černé a spárkaté zvěře, jako tomu bylo v sousední oboře Podražnice, a proto přesnější označení tohoto loveckého zařízení by mělo znít bažantnice. Území obory se rozkládá na rovinatém terénu protkaném sítí vodních toků se dvěma velkými rybníky, spojených navzájem umělými koryty, která regulují vodní systém celé plochy obory. Nejvýraznějším prvkem obory je dodnes ohradní zeď s tloušťkou kolem 65–70 cm a kolísavou výškou od jednoho do tří metrů. Neomítaná ohradní zeď sestává z lomového kamene s částečnými cihelnými dozdvíčkami. Jako pojava bylo užito jílové mazaniny. Korunu zdi překrývají břidlicové desky o tloušťce pěti centimetrů se sklonem a přesahem vně obory.

Hradba je na řadě míst destruována. Ohrazení se odlišuje mimo jiné použitým druhem kamene, pojivem nebo výstavbou po jednotlivých úsecích, jak nás upozorňuje přítomnost stavebních spár. Některé části ohrazení byly snad dodatečně omítnuty. Mezi poplužním dvorem a kostelem v Horšově jsou ve vnitřním líci zdi kapsy po trámech naznačující, že zde existoval nějaký přístřešek. Ohrazení prostupují barokní brány prolomené v 1. polovině 18. století. Východní bránu najdeme při polní cestě vedoucí z Horšovského Týna do Horšova, nedaleko božích muk. Brána je vyzděna z cihel a jsou na ní patrné zbytky omítek. Vjezd obsahuje segmentově vyduté nadpraží ukončené bohatě profilovanou římsou s vrcholovým klenákem. Cvikly jsou zvýrazněny rámováním v omítce; jedná se o mladší úpravu z počátku 20. století. Po stranách brány najdeme nižší zděné branky s obdélnými vstupy, z nichž jižní vstup je zazděný. Západní brána se nachází před vesnicí Polžice, cca 200 m severně od místa, kde se ohradní zeď obory odpojuje od silnice Nová Ves – Polžice. Pilířová brána vyzděná z cihel je dodnes částečně omítnuta. Po stranách jsou situovány polokruhem zaklenuté branky prolomené ve zvýšené ohradní zdi a kryté pultovou stříškou. Hranolové pilíře vjezdu jsou opatřeny profilovanými krycími deskami. Kromě těchto dvou slohově pojatých bran je v jižním a jihozápadním úseku ohradní zdi prolomeno několik prostých vjezdů, zvýrazněných